

KOVÁCS EDIT

Szabad állampolgárok! Magyarországon. Európában.

III. Nyári Egyetem az aktív állampolgáriságról, a demokrácia technikáiról

Széles a palettája a társadalomfejlesztő szakmai eseményeknek, mi mégis úgy éreztük, tudunk ehhez fontosat hozzátenni.

A Közösségfejlesztők Egyesülete, együttműködve a Magyar Művelődési Intézettel és a Civil Kollégium Alapítvánnyal 2004-ben szervezett először kötetlen munkaformájú, családias légkörű, ám mégis komoly szakmai tartalmú nyári találkozót, megszólítva a közösségi munka különböző területein és szintjein dolgozókat. A találkozó célja a kapcsolatfelvétel, a közös téma/probléma/ügy keresése volt, és ez az új kezdeményezés mindjárt nagy érdeklődésre talált. A megerősítő visszajelzéseken és a nyári találkozót követő szakmai megkereséseken felbuzdulva 2005-ben újra megrendezésre került a nyári egyetem, felvonultatva az elmúlt időszak társadalmi akcióit, szervezőiket, támogatóikat.

Úgy tűnik, hogy a társadalmi részvétel erősödése a közvetlen nyomásgyakorlás technikáinak alkalmazásában érzékelhető jobban, a közösségi-társadalmi tervezés, valamint a deliberatív – tehát a mérlegelésen és konszenzuson alapuló – közpolitika gyakorlata még nagyon kialakulatlan Magyarországon. Ezért különösen időszerűnek találtuk, hogy megnézzük, milyen ügyekben, milyen eszközökkel tudtak élni az állampolgárok, hogy védjék jogaikat, környezetük, közösségük értékeit. Noha kevés ügy végződött a lakossági-civil összefogás szándéka szerint, a civil közvélekedés mégsem a vesztes ügyek között tartja ezeket számon. Ezt az elmentmondásos jelenséget és az állampolgári érdekérvényesítés lehetőségeit járták körül a múlt évi Nyári Egyetem résztvevői.

A harmadik alkalomra – a 2006. augusztus 2. és 8. között Kunbonyba megrendezett nyári egyetemre – a téma adva volt: milyen eszközök, lehetőségek vannak az állampolgárok kezében érdekeik, jogaik érvényesítésére. Hogyan fogjunk össze, hogyan lépünk tovább közösen?

Vannak-e lehetőségek, jó példák az állampolgárok és a döntéshozók közötti értelmes párbeszédre, a helyi érdekek egyeztetésére és közös képviselésére, vagy legalább a belátáshoz szükséges információcsere megtörténhet-e a globális tőke tökéletes térhódítása közben?

A négy nap alatt, több mint 100 résztvevő fordult meg a szellemileg is nyüzsgővé vált tanyán. A résztvevők között egyetemisták, civil szervezetek aktivistái, önkéntesei mellett, növekvő számban voltak jelen kulturális, valamint szociális intézmények munkatársai is. Az előadók (33 fő) között is több szakma reprezentálta magát (andragógia, építészet, vidékfejlesztés, szociológia, stb.), a beszélgetés fonalát a közösségi részvétel fokozásának lehetőségei és módszerei adták, s az, hogy mivel járulhatnak hozzá a különböző szakterületek ehhez a folyamathoz. Az elhangzott előadásokat és a kapcsolódó anyagokat folyamatosan töltjük fel a közösségfejlesztés magyarországi honlapjára (www.kka.hu).

A demokráciához szabad állampolgárokra van szükség!¹

Kényes dolog a szabadság. Az én szabadságom könnyen másokat korlátoz és viszont. A szabadság nem szabályozatlanságot és korlátatlanságot jelent csupán. Mi a felelősséggel és a szolidaritással együtt értelmezett szabadságot helyezük a középpontba. Nem véletlen, ahogy a közösségi munkáról kezdünk beszélni, arról, hogy milyen értékek mentén szervezdünk és mit tartunk fontosnak, elsőik között jelenik meg a szabadság joga, a szabadság lehetősége. Az állampolgáriság jellemzője, hogy a citizen részt vesz a (közösségi) szabályok megalkotásában, s ha ez így van a gyakorlatban, akkor nem tekinti azokat idegen akaratnak. Az embereknek egyszerre van szükségük kötődésekre és választásokra, gyökerekre és szárnyakra.

¹Az alábbi gondolatok alapját: Vercseg Ilona, Schiffer András, Pataki György, Mészáros Zsuzsanna, Jávor Károly, Bodorkós Barbara, Kajner Péter, Giczey Péter, Erdei Gábor, Mayer József, Bordás István, Nagy Andrea, Dér Miklósné, Herpainé Márkus Ágnes, Ongjert Richárd, Horváth Dániel, Terence Curry, Bedöcs Bernadett, Kelemen Árpád, Ertesy Attila, Gyenis Tibor, Thiesz Angéla, Peták Péter, Gerle János, Soós Gábor, Simon Ildikó és Sesaurszki Tamás előadásai adták.

A törvényeket nem a lakosság ellenében hozzák alapvetően, bár szemmel láthatóan arra nem törekszik senki, hogy ezek érthető – állampolgári nyelven is – megjelenjenek, pláne nem arra, hogy ezek eljussanak a háztartásokba. Elvileg mindenki azonos eséllyel fér hozzá az információhoz, függetlenül a szaktudásától, iskolai végzettségétől, pozíciójától. A demokrácia – egyfajta értelmezésben – a döntéshozók feletti társadalmi ellenőrzés, oly módon, hogy a politikai társadalom minden tagjának egyenlő joga és lehetősége van ehhez az ellenőrzéshez. A civil aktivista legitimációját nem a választás adja, mint a képviselőké, hanem önkéntes elköteleződése, cselevési aktivitása. Felmerül a kérdés, vajon kinek az érdeke a felkészült, érdekeit megfogalmazó és képviselő szabad állampolgár? Hogyan lehetne a részvételi demokrácia intézményét fejleszteni, a passzivitásba nyomó képviselővel szemben? Felerősödőben az a jelenség, amelynek során a döntéshozatal, a hatalom az elitek kezébe kerül, azaz olyan testületekhez, akiket senki nem választott. A tömegmozgalmak befolyásolási esélye egyre jobban a háttérbe szorul, szocializálódik a tehetetlenség.

A reprezentatív demokráciák fokozatosan veszítik/veszítették el hitelüket, leszűkültek bennük a szerepek. A politika kereteit egyre inkább külföldi érdekcsoportok versenye tölti ki, melyben a választók fogyasztókká válnak. Gondoljunk csak bele a vita, a mérlegelés, a társalgás, a megértés – azaz a deliberatív demokrácia-technikái mennyire vannak jelen a mai közéletünkben? Kívívjuk-e a versennyel, az alkuval szemben a nyilvános vitának, az egyforma és szabad állampolgárok vitájának létjogosultságát, amelyben azoknak a hangja is felértékelődik, akiknek a hangját amúgy sosem halljuk? A deliberatív demokrácia nem más, mint saját és mások véleményének formálása, melyben a kérdéseket mi állampolgárok fogalmazzuk meg és nem pusztán a szakértők és a politikusok.

Az előadók és a résztvevők között is sokan voltak gyakorló szakemberek, így több példa is szolgálta annak vizsgálatát, mennyire érvényesíthető a részvételen alapuló tervezés elmélete a gyakorlatban. Az elemzések után a közösségi tervezésről alapvetően elmondható: időigényes, széleskörű társadalmi részvételen alapul; egyenrangúan kezeli a helyi, nem szakértői tudást (erőssége: helyismeret, részletgazdagság, életszerűség) a külső, szakértői tudással (korszerű, szakszerű); törekszik a helyi emberek cselekvőképességének erősítésére.

A Nyári Egyetemen arról is szólt előadás, hogy hasonló elvek mentén szerveződnek világszerte különféle szociális város-rehabilitációs programok. A rendezvény során plenárisan, műhelyekben és kötetlen formában is elhangzottak hazai és európai tapasztalatok erről a kérdésről (magyar [www.toronyhir.hu; www.rev.hu www.ecorys.hu], svéd, katalán, holland példák [www.kka.hu]). Míg a városmegújítás hazai gyakorlatában, nyomokban megjelennek szociálpolitikai szempontok és törekvések annak érvényesítésére, kevés figyelem összpontosul a fenntarthatóságra, mint fejlesztési szempontra. Feltétlen szükség van hazai „önfenntartó ház” példára, de ez elképzelhetetlen a társadalom alakításában meghatározó funkciójú szakmák (építész, ökológus, szociális munkás, közgazdász, közösségfejlesztő, stb.) összefogása és közös munkájuk nélkül.

Az emberek cselekvőképessége fokozásának egy érdekes eszköze a nagyvárosi lét élő hagyományaként emlegetett „public art” jelenség, melyben együtt élő, egy területért felelősséget, szeretetet érző emberek művészeti eszközökkel próbálják közössé tenni létüket.

Kiemelt témaként jelentkezett már a szervezés során a felnőttképzés szerepe a közösségi részvétel, a részvételi demokrácia fejlesztésében. Általános és erősödő trend az általános célú felnőttképzés erőteljes hiánya a foglalkoztatási irányultságú képzések mellett. Már feltettük a kérdést, hogy kinek az érdeke a felkészült, érdekeinek képviselőjére szervezeten is képes állampolgár. Az egyik lehetséges felelet, hogy önmagának. Az állam egyre jobban kivonul az oktatásból, helyére szinte akadálytalanul kúszik be a piac. Felnőttképzéseket ma elsősorban munkáltatók finanszíroznak, illetve maguk a munkavállalók munkaerő-piaci elhelyezkedési esélyük növelése céljából. Folytatásra érdemes, megválaszolatlan kérdés maradt: miből és hol tanuljunk demokráciául?

A Nyári Egyetemek szándékaink szerint nem lezárásai valaminek, hanem éppen a nyitánya. Nyitánya: új szakmai kérdések felvetésének, ajánlásként jelenik meg a következő év szakmai fórumaihoz, tematizál szakmai párbeszédet, s újabb munkákra inspirál. A 2006-os Nyári Egyetem is hagyott maga után nyitott, továbbgondolásra érdemes kérdéseket. Alább néhány kiemelt terület:

– Tyúk, vagy a tojás?

Avagy, hogyan oldható fel az a paradox helyzet, miszerint a hatalom mindaddig nem veszi komolyan a társadalmi egyeztetés súlyát,

míg azt a társadalom kérlelhetetlenül ki nem kényszeríti belőle? Ám a társadalomnak – egyes tagjain, közösségein keresztül – fel kell készülnie a feladatra, ez a felkészülés pedig nem tudja nélkülözni a hatalom türelmét, támogatását, az információkhoz való hozzáférés könnyítését, az idő reális használatát, a nyelvezet hétköznapivá tételét.

- Kinek a feladata a társadalom – s itt bele értendő a potenciális és az aktuális döntéshozói hatalom is – felkészítése a közügyekben való aktív részvételre?

Kinek mi a feladata, hogyan kellene együttműködni, hogyan kellene nekikezdeni?

- Kire van manapság szükség?

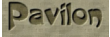
Foglalkoztatásra felkészült alattvalóra, vagy öntudatos munkavállaló állampolgárra? Szükségesnek látjuk a felnőttképzés céljainak újragondolását, a tanulás helyi és közösségi megvalósításának támogatását.

- Szélesedő kirekesztés.

A közügyektől való távolítás is kirekesztés, a jelenből és a jövő meghatározásából való kirekesztés. Hatása kimutathatóan hosszú távon jelentkezik. Tünetei: a közösségek széthullása, a helyi társadalmak gyengülése, az elidegenedés, az egyéni és társadalmi türelmetlenség, a társadalmi csoportok közötti feszültség növekedése, a társadalmi tőke kimerítése.

A felmerült témákat megvitatásra, elemzésre, továbbgondolásra is ajánljuk minden társadalomfejlesztő szakmai csoportnak, jövőjükért felelősséget érző közösségeknek. A párbeszédnek szervezéséhez, azok nyilvánosság tételéhez, a helyi sajtón túl ajánljuk a www.kozossegfejlesztes.hu honlapot.

Kunbábony, 2006. augusztus 6.

A III. Nyári Egyetem újdonsága egy élő-könyvesbolt volt, mely néven nyitotta meg kapuit és melyben 16 könyvet mutatott be 20 szerző.